

Globalismus a globální výchova

(teze přednášky)

1. Realita globálního světa

rychlý rozvoj vědy, techniky, politiky, ekonomiky, kultury
etnické konflikty → války
politické dohody při řešení vleklých sporů
rozdíly mezi bohatými a chudými (mezi Severem a Jihem)
devastace přírody
ekologické katastrofy
celosvětové souvislosti regionálních jevů - sblížeje se globální a lokální (regionální)

Globalizace spočívá ve vzájemném (nejen ekonomickém, ale i politickém, kulturním aj.) propojování nejen blízkých regionů či států, ale i velkých geografických celků a celých kontinentů.

Sociálně kulturní důsledky globalizace

pozitivní: např. rozvoj mobility, turismu, multikulturní rozhled, nezávislost jednotlivců a skupin na lokálních zdrojích informací, rychlé šíření důležitých informací bez hranic a politických omezení, dostupnost světové vědy, knihoven, muzeí, archivů a služeb všeho druhu, možnost vědeckých, odborných a osobních kontaktů prostřednictvím videokomunikace, individuální vzdělávání, možnost sebeuplatnění, svobody podnikání atd.

negativní:

- informační exploze (*ztěžuje orientaci a rozlišování mezi podstatným a vedlejším*)
- nepoměr mezi rychlostí civilizačního vývoje a pomalým tempem lidské evoluce → *obtíže při adaptaci na změny*
- demoralizující vliv multimediálních komunikačních prostředků (*Internet je zdrojem nejen erotiky, ale i nejtvrdější dětské pornografie, propaguje násilí, zprostředkovává i metodiku terorismu - např. výrobu výbušnin, používání zbraní, způsobuje závislost, e-mail umožňuje šíření nežádoucích a negativních informací, např. filozofie fašismu, okultismu, satanismu*)
- vysoké nároky na výkon (*způsobující psychický tlak, stresy a civilizační nemoci*) → *pragmatický přístup k životu, účelové jednání, úsilí o dosažení cíle v co nejkratší době za každou cenu, vydělávání peněz co nejrychleji, co nejjednodušším způsobem*)
- *neuroticismus dětí, osobnostní labilita, poruchy kognitivních procesů, jiné psychické deficity kompenzují drogové závislosti.*
- vakuum skutečných hodnot → příklon k různým skupinám a sektám
- násilí a agresivita (*kriminalita mladistvých, prostituce, narkomanie, brutální šikanování, hrozba AIDS, dětské oběti násilí ..*)
- depersonalizace lidí
- přibývání deprivantů v mocenských pozicích → *ohrožení demokracie aj.*
- uniformita výrobků a spotřeby: *stejná móda, stejné jídlo, stejné firmy, knihy, songy apod.*
- „únik mozků,, z ekonomických slabých zemí do zemí ekonomicky silných
- nepříznivé environmentální důsledky zvýšených nároků na suroviny (*regionální ekologické havárie mají globální důsledky*)

2. Co to znamená pro výchovu? Jaký by měl být jedinec, aby odpovídal modelu aktivního člověka pro dnešek a zítřek?

Klíčové kompetence (životní dovednosti)¹ :

- adaptovat se a prosadit v měnícím se prostředí, být odolný vůči rizikům
- flexibilita a dynamičnost vzhledem k trvalému procesu změn (**pružnost**)

¹ V textu jsou uvedeny tučně „životní dovednosti“ podle S. Kovalikové (1995)

- porozumět současné společnosti, ekonomice a dalším) problémům (životní prostředí, sociální problémy, jiné kultury apod.)
- převzít odpovědnost za své vzdělání (**odpovědnost**)
- otevřenost novým poznatkům, všestranné zpracovávání informace, zvládnání nových informačních technologií
- aktivnost v přístupu ke světu a odhalování souvislostí (**iniciativa**)
- kritické myšlení a schopnost vyvozovat vlastní soudy
- komunikace různými výrazovými prostředky v různých jazycích
- spolupráce v týmu (**spolupráce**)
- kriticky přistupovat k negativním důsledkům civilizace, anticipovat je
- řešit nenásilně, ale asertivně konflikty (**řešení problémů**)
- vnímání ekologické rovnováhy ve vztahu člověka a přírody a angažovanost pro udržení přírody a životního prostředí (**starostlivost**)
- chránit multikulturálnost a multiperspektivnost života (**přátelství**)
- odpovědnost za sebe i společnou věc (**odpovědnost**)
- zdravé sebevědomí
- sebereflexe
- **čestnost, vytrvalost, usilí, smysl pro humor, zdravý rozum, zvědavost, trpělivost**

3. Globální výchova jako klíčový princip při změně pojetí výchovy

Globální výchova (*celosvětová, planetární, mnohostranná*) - moderní přístup k člověku v procesu výchovy v dnešní složité a rozporuplné době.

Filozofickým východiskem globální výchovy je tzv. globální, systémové chápání světa, a to z hlediska přírodního prostoru a času i z hlediska lidského. Propojenost a globalita má svůj rozměr prostorový, časový a lidský (vnitřní).

*Podstatou globální výchovy je **chápaní souvislostí tohoto celku a komplexní odpovědnost za svět lokální i globální.***

Člověk jako součást světa

jedinečná individualita ve smyslu originality
a specifické hodnoty

vnitřní dimenze

Globalita a její dimenze:

A. Prostorová - propojenost světa v nejrůznějších směrech, oblastech, souvislostech (obchod, surovinová závislost, rozšiřování fauny a flóry člověkem mimo oblast jejich původu, doprava, některé katastrofy a jejich dopady apod.)

- v přírodních cyklech a systémech ovlivňujících život na Zemi

Svět

= celek přírodně společenský = společensky
reflektovaný, ohrožený i chráněný

**vnější dimenze: prostorová
problémová
časová**

- *poznat vlastnosti a pravidla fungování systému*
- *porozumění vzájemným souvislostem ovlivňujícím život*
- *pochození propojení a souvislosti mezi jednotlivými úrovněmi (např. ekonomickými podmínkami a politickým rozhodnutím na životní úrovni, vliv chování jedince a změn v místním prostředí na stav globálního prostředí)*

B. Časová - vzájemné působení časových období (minulost- přítomnost- budoucnost)
Současné myšlenky jsou formovány: naší zkušeností, chápáním minulosti, vizí budoucnosti (touhami a nadějami)

C. Problémová – témata a problémy jsou ve vzájemných souvislostech (např. problémy životního prostředí souvisí s problematikou ekonomického rozvoje, zdraví, rovnoprávnosti, konfliktu a práv).
- pohled na určitý problém je jeden z možných

D. Lidský (vnitřní) rozměr globality - pozitivní změny vnějšího systému jsou závislé na kvalitě lidského činitele (vztah fyzické, duchovní a duševní výbavy člověka)

Principy globální výchovy:

Vzdělání pro člověka a jeho rozvoj.

Respektování dítěte, žáka, studenta - člověka a jeho individuality, úcta k němu, princip vzájemného učení a ovlivňování.

Centrální úloha zkušenosti.

Systémové pojetí výchovy a vzdělání.

Nová role učitele a vzdělávacích institucí.

Svoboda výběru.

Výchova jako participace na demokracii.

Vzdělání pro globální občanství (světoobčanství).

Vzdělání pro uvědomělou péči o Zemi.

Duchovní rozměr ve výchově.

Globální výchova **neuznává vytváření umělých dilemat**, protikladných stanovisek a vylučujících se alternativ, např. globální x lokální (*světoobčanství x zachovat si identitu neztratit kořeny*), univerzální x individuální (*kultura je globalizována x tradice, kulturní zázemí, unikátní povaha lidské bytosti je zachována*), tradiční x moderní, krátkodobé x dlouhodobé uvažování (*přemíra informací, vratké emoce, touha po okamžitých řešeních x pečlivě promyšlená reformní strategie*), potřeba soutěživosti x stejné příležitosti pro všechny (*soutěživost motivuje, spolupráce dává sílu a solidarita sjednocuje*), duchovní x materiální (*výchova má v každém pozdvihnout nadosobní morální hodnoty v souladu s jeho životními tradicemi a zvyky*).

Globální výchova je podmíněna společensky a ekologicky

Z hlediska **vzdělávacích přístupů** odmítá nadměrný důraz na oddělené chápání předmětů ve škole a požaduje oslabovat roztržité vidění světa a usilovat o strukturální celistvost (srv. globalismus v pedagogice). Prosazuje **hledání vztahů mezi určitými bloky vědomostí**,

rozvoj schopností podívat se na určitý problém z **různého pohledu**, "očima různých předmětů". Při objasňování pojmů podtrhuje **význam činností-praxe, zkušeností** a spojení duševní a fyzické činnosti. Neodmítá však systematickou výuku, ale požaduje **předkládat vzdělávací úkoly v širších dimenzích**, které přesahují hranice jednotlivých předmětů. Jejich součástí jsou témata z denního života (např. výchova ke zdravému životnímu stylu a globální problémy lidstva - otázky ekologické, důsledky rasové a etnické nesnášenlivosti, bídy a hladu aj.).

Tradiční dělení na předměty má však své opodstatnění a význam. Souvisí s **bipolaritou parciálního (díličího) a globálního (celostního) pohledu na svět**, v němž jevy jsou předmětem jak analytické činnosti, tak mají hodnotu celistvosti.

Uceleností se rozumí fakt, že každý vyučovací předmět, každá akademická disciplína, pečuje zcela jinak o bohatý, komplexní a integrovaný fenomén života, a že každý z nich nalézá opravdový smysl teprve v celku poznání, které je pro člověka a jeho život určující orientační konstantou. Její význam nesnižuje vědomí, že jde o celek otevřený, relativně platný. Předpoklad ucelenosti a vzájemnosti je v přímém rozporu k paradigmatu desintegrace, separace a fragmentizace, jež převládají v praxi současného světa a vedou k nebezpečné nerovnováze a nesouvztažnosti nekoordinovaných ekonomických a sociálně-politických tendencí a postojů. Systémové učení s sebou přináší aspekty významné pro ekologii a péči o vývoj lidstva a celé planety.

4. Globalismus a globální výchova vycházejí ze stejného pojmu, liší se však svým zaměřením a obsahem.

Globalismus (globalizace vyučování) z období pedagogického reformismu - při vyučování vychází z celku a přirozených situací a usiluje o zachování „životní celistvosti“, dokud jedinec sám nepřistoupí k rozboru této celistvosti přirozeným vývojem.

Vycházelo se tehdy ze stanoviska, že člověka obklopující **prostředí je celistvé** ("globální") a jako takové je člověkem **"celistvě" vnímáno** a rovněž je na ně **"celistvě" člověkem reagováno**. Přirozené celistvosti věcí mělo odpovídat **"celistvé" učení** (např. globální metoda v počátečním čtení).

Globalismus vycházel z holistického principu, ze zákonitostí holisticky pojaté psychiky, z celistvého prožívání světa dítětem.

Je podmíněn psychologicky .

Shrnutí:

**GV respektuje určité konkrétní dimenze ve vidění světa a člověka v něm
zdůrazňuje systémové vidění světa,
soulad mezi lokálním a globálním
sleduje vztah „vnitřního“ a „vnějšího“ světa
vzájemné souvislosti mezi všemi jevy a skutečnostmi, jež nás obklopují**

Literatura (výběr):

BAUMAN, Z. *Globalizace.. Důsledky pro člověka*. Praha: Mladá fronta, 1999. ISBN 80-204-0817-7.

BECK, U. *Was ist Globalisierung? Irrtümer des Globalismus. Antworten auf Globalisierung*. Edition zweite Moderne. Frankfurt: Surkamp, 1997.

FISHER, S.; HICKS, D. *World Studies 8-13*. New York, Oliver – Boyd, 1984. ISBN 0 05 003845 1.

GIDDENS, A. *Unikající svět.* Praha: Sociologické nakladatelství, 2000. ISBN 80-85850-91-5.

HICKS, D. *Education for the Future.* WWF UK, 1994. ISBN 0 947613 66 8.

KING, A.; SCHNEIDER, R. *První globální revoluce.* Bratislava: Bradlo, 1991.

KOVALIKOVÁ, S. *Integrovaná tematická výuka.* Kroměříž: Spirála, 1995.

KRIEBEL, O. *Praxe v činné škole.* Velké Meziříčí: Nakladatelství A. Šaška, 1930.

ONDREJKOVIČ, P. *Globalizácia a individualizácia mládeže. Negatívne stránky.* Bratislava: VEDA, nakladateľstvo SAV, 2002. ISBN 80-224-0689-9.

PONGS, A. *V jaké společnosti vlastně žijeme?* Praha: ISV nakladatelství, 2000. ISBN 80-85866-59-5.

TOKÁROVÁ, A. Globalizácia a jej sociálny rozmer. In *Sociálna práca – lidské práva – vzdelávanie dospelých.* Zborník referátov z vedeckej konferencie. Prešov: Filozofická fakulta Prešovskej univerzity, 1998, s. 102-117. VRÁNA, S. *Základy nové školy.* Brno: 1946.

VRÁNA, S. *Základy nové školy.* Brno: 1946.

WILSON, E.O. *Konsilience. Jednota vědění.* Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1999. ISBN 80-7106-321-5.

**Globální výchova jako klíčový princip při změně pojetí výchovy
a její průnik v dimenzích kurikula základního vzdělávání**
(Průřezová témata Rámcového vzdělávacího programu pro základní vzdělávání)

